

АНАЛІЗ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В ОСВІТНІХ ПРОГРАМАХ ПРЕДМЕТНОЇ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014.07 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ГЕОГРАФІЯ) ЯК СКЛАДОВОЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглянуті загальні та фахові компетентності, які представлені в освітніх програмах, спрямованих на підготовку майбутніх вчителів географії.

Ключові слова: загальні компетентності, фахові компетентності, освітня програма

The article examines the general and professional competencies that are presented in educational programs aimed at training future geography teachers.

Key words: general competences, professional competences, educational program

Сьогодні підготовка вчителів в Україні відбувається в умовах відсутності затвердженого стандарту вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта. Як результат, заклади вищої освіти опинились в ситуації, коли визначення переліку компетентностей та програмних результатів навчання для освітніх програм стає зоною відповідальності робочої групи. У зв'язку з цим актуальним є порівняльний аналіз загальних та фахових компетентностей, наявних в освітніх програмах різних ЗВО за однією спеціальністю.

Використовуючи данні з порталу Єдиної державної бази з питань освіти [2] про наявний контингент здобувачів на освітніх програмах нами були виокремлені найбільш популярні ЗВО. До них належать: Львівський національний університет ім. Франка [4], Чернівецький національний університет ім. Федьковича [9], Національний педагогічний університет ім. Драгоманова [5], Рівненський державний гуманітарний університет [7], Тернопільський національний педагогічний університет ім. Гнатюка [8], ДВНЗ «Ужгородський національний університет» [1], Прикарпатський національний університет ім. Стефанника [6] та Київський національний університет ім. Шевченка [3], як ЗВО, де реалізуються освітні програми з однією предметною галуззю.

Під час аналізу загальних компетентностей ОП, в яких географія є єдиною предметною областю, було помічено, що усі освітні програми мають 10 спільних ЗК. Їх перелік наведено на рисунку 1.

ЗК1. <u>Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.</u>
ЗК2. <u>Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя.</u>
ЗК3. <u>Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.</u>
ЗК4. <u>Здатність працювати в команді.</u>
ЗК5. <u>Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</u>
ЗК6. <u>Здатність спілкуватися іноземною мовою.</u>
ЗК7. <u>Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</u>
ЗК8. <u>Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.</u>
ЗК9. <u>Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).</u>
ЗК10. <u>Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.</u>

Рис. 1. Перелік загальних компетентностей, що є спільними для освітніх програм з підготовки вчителів географії

Як бачимо, ці компетентності включають основні «м'які» навички (soft skills), необхідні для якісного навчання та подальшої професійної діяльності.

Однак, варто зауважити, що деякі освітні програми мають в переліку додаткові загальні компетентності, які або доповнюють зміст вже згаданих, або розширюють можливості розвитку здобувачів іншими напрямками. Так, наприклад, в освітніх програмах Рівненського ДГУ, Прикарпатського НУ ім. Стефанника, Чернівецького НУ та Тернопільського НПУ наявні ЗК, спрямовані на формування здатності до аналізу інформації, що надходить з різних джерел та на формування креативності.

Окремо варто зупинитись на освітніх програмах, де наявні унікальні загальні компетентності. Наприклад, в ОП Рівненського ДГУ присутня ЗК11: прагнення до збереження навколишнього середовища. В Освітній програмі Прикарпатського НУ – ЗК 14: здатність самокритично оцінювати власну роботу. В освітній програмі ДВНЗ «Ужгородський національний університет» чітко виокремлені лідерська та підприємницька компетентності, що прописані у професійному стандарті вчителя [10].

Отже, можна сказати, що більшість загальних компетентностей є спільними для проаналізованих ОП. Одночасно з цим, наявні і такі, що розкривають унікальність освітніх програм з точки зору їх професійної приналежності.

Аналізуючи матриці відповідності компетентностей компонентам освітніх програм, ми побачили, що в середньому для забезпечення однієї ЗК відводиться 9 обов'язкових ОК. При цьому ці компоненти зазвичай вивчаються протягом всього періоду навчання, що у поєднанні з дисциплінами вибіркового циклу, за допомогою яких здобувачі покращують розвиток окремих ЗК, є достатнім для формування компетентностей на необхідному рівні.

Фахові (предметні) компетентності, не дивлячись на їх значну кількісну розбіжність (від 10 до 21 ФК в освітній програмі), мають спільні риси. В кожній ОП можна виокремити 3 групи компетентностей: ті, що належать до педагогічної майстерності здобувачів; ті, що відносяться до суто предметної (географічної) підготовки та ті, що знаходяться на перетині перших двох груп. Кількісний розподіл цих компетентностей загалом є майже пропорційним (рис. 2). Це свідчить про те, що більшість ЗВО дотримуються гармонійного поєднання предметної та педагогічної складової підготовки майбутніх вчителів географії.

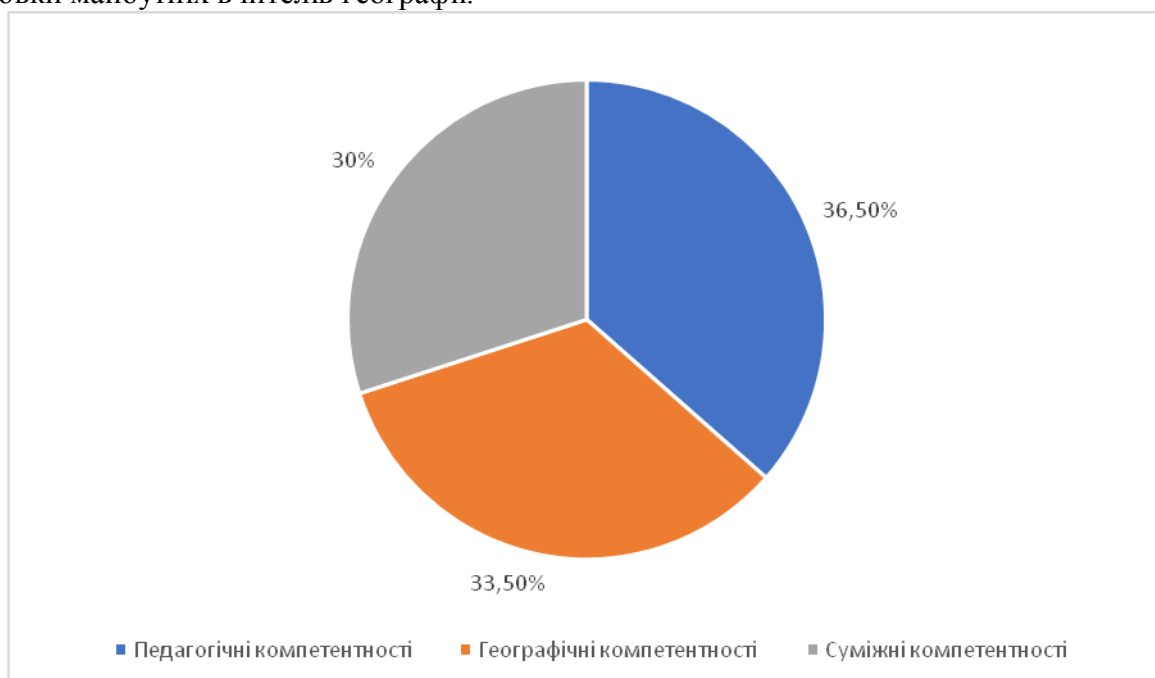

Рис. 2. Співвідношення окремих груп фахових компетентностей в освітніх програмах

Одночасно з цим існують освітні програми, в яких цей розподіл не є пропорційним. Наприклад в ОП Прикарпатського НУ ім. В. Стефанника фахові географічні компетентності становлять 50% загального обсягу ФК, 30% - фахові педагогічні та 20% - фахові суміжні компетентності. На наш погляд така непропорційність є недоцільною адже педагогічна складова є не менш важливою за предметну підготовку вчителів.

Якщо проаналізувати зміст фахових компетентностей у розрізі вищезгаданих груп, то можна побачити, що педагогічна частина представлена наступними напрямками: виховна діяльність; мотиваційна діяльність; контроль та оцінка навчальних досягнень; самоаналіз педагогічної діяльності; проектування навчального процесу та безпека життєдіяльності учнів.

Фахові географічні компетентності складаються з наступних складових: будова географічної оболонки; взаємодія людини та природи та сталий розвиток людства; місце України у світі; географічні поняття, закономірності та концепції.

Формування предметної компетентності учнів, застосування географічних знань для пояснення, проведення позакласної роботи з географії, аналіз фахової науково-методичної літератури – основні напрямки, яких стосуються компетентності третьої групи.

Середня кількість обов'язкових освітніх компонентів, спрямованих на забезпечення фахових компетентностей, становить 8 ОК на 1 ФК.

Отже, як бачимо, перелік компетентностей у різних ЗВО за спеціальністю 014 Середня освіта, спеціалізацією 014.07 Географія має багато спільних рис. Одночасно є складові, які відображають унікальність ОП та підкреслюють автономію закладів. В умовах відсутності стандарту вищої освіти не менш актуальним є питання аналізу програмних результатів навчання та переліку освітніх компонент, які їх забезпечують. Одночасно з цим хочемо зауважити, що на нашу думку затвердження стандарту за спеціальність 014 середня освіта дозволить уникнути суперечностей у підготовці фахівців і при цьому збереже за ЗВО право створювати унікальні програми в межах власної автономії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Освітньо-професійна програма «Географія» ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
2. Єдина державна база з питань освіти. URL: <https://info.edbo.gov.ua/>
3. Освітньо-професійна програма «Географія» Київського національного університету імені Т. Шевченка. URL: <https://geo.knu.ua/osvitni-programy/os-bakalavr/>
4. Освітньо-професійна програма «Географія» Львівського національного університету ім. Франка URL: <https://geography.lnu.edu.ua/academics/bachelor/education-geography>
5. Освітньо-професійна програма «Географія» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
6. Освітньо-професійна програма «Географія» Прикарпатського національного університету ім. В. Стефанника. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/academics/bachelor/education-geography>.
7. Освітньо-професійна програма «Географія» Рівненського державного гуманітарного університету. URL: <https://www.rshu.edu.ua/navchannia/osvitni-prohramy/bakalavr/2344-op-bakalavr-2022-rik-vprovadzhennia>
8. Освітньо-професійна програма «Географія» Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. URL: https://tnpu.edu.ua/about/public_inform/akredytatsiia%20ta%20litsenzuvannia/osvitni_prohramy/magistr/geo/opp_014.07.php

9. Освітньо-професійна програма «Географія» Чернівецького національного університету ім. Федьковича. URL: http://geo.chnu.edu.ua/?page=ua/051specialties/10_014serosv
10. Про затвердження професійного стандарту за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)". URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/78704/.

Рекомендує до друку науковий керівник професор Мальчикова Д.С.